

Diplom nr. 378

374307

Matr.nr.1928

Osvald-Leopold V i i r s o o .

Diplomi töö:

Prokuratuur kehtivas õiguses ja
enne 1917.a.

Vürsoo, Osvald-Leopold

Vartale
30. r. 38
31. 2. 12.

koostööle
P. P. P. P. P.
Tartu.

E. V.
TARTU ÜLISKOOL
ÕIGUSTEADUSKORD

30 mail 38.

№ 84
TARTU

S I S U K O R D.

Kasutatud kirjandus.

Üldsõna.

I o s a.

§ 1. Prokuratuur:

1) mõiste.

2) ajalugu.

§ 2. Prokuratuuri ehitus Eestis.

§ 3. Prokuratuuri funktsioonid:

1) kohtulikud.

2) kohtulik-administratiivsed.

3) administratiivsed.

4) legislatiivsed.

A. B.
8096.

II o s a.

§ 4. Prokuratuuri osavõtt algmenetlusest.

1) Osavõtt algmenetlusest.

2) Osavõtt eeluurimisest.

§ 5. Kohtu kätte andmine.

§ 6. Kaebed prokuratuuri esindaja tegevusele.

§ 7. Prokuratuuri osavõtt lõppmenetlust ettevalmistavaist toiminguid.

§ 8. Esinemine lõppmenetlusel.

Lejeteinud 3. VI 88 õigusteaduskorras.

III o s a.

E d a s i k a e b a m i n e.

- § 9. Prokuratuuri esindaja protestid mittelõplikkudele ja lõplikkudele otsustele.
- § 10. Eriprotestide esitamine.
- § 11. Prokuratuuri esindaja osavõtt kriminaal-
asjade uuendamisest.
- § 12. Kohtuotsuste sooritamine.

IV o s a.

E r a n d i d ü l d i s e s t

k o h t u k o r r a s t.

- § 13. Prokuratuuri osavõtt jaoskonnakohtule
alluvais asjus.
- § 14. Prokuratuuri osavõtt riigi- ja omavalit-
susteenijate süütegude jälitamisest.
- § 15. Prokuratuuri osavõtt kohtunikkude, uuri-
jate ja prokuratuuri esindajate teenis-
tuslike süütegude jälitamisest.
- § 16. Kurjategijate väljaandmine.

K a s u t a t u d k i r j a n d u s :
=====

1. R.Räago - Kriminaalprotsessi õpperaamat,
Tartu, 1937.a.
2. K.Matto - Kriminaalkohtupidamise seadustik
(KKS) kommentaaridega,
Tallinn, 1934.a.
3. Kohtute seadustik (KS), RT. nr.36 - 1938.a.
4. N.N.Rozin - Ugolovnoe sudoproisvodstvo,
Riga, 1924.a.
5. M.P.Šramcenko - Ustav ugolovnago sudoproisvodstva,
Riga, 1923.a.
6. I.J.Foinitski - Kurs ugolovnago sudoproisvodstva,
Peterburg, 1902.a.
7. Objasnitelnaja zapiska k projektu novoi redakt-
sij ustava ugolovnago sudoproisvodstva,
Peterburg, 1910.a.
8. Tsiviil Kohtupidamise seadustik (TKS).
9. A.Piip - Rahvusvaheline õigus.
10. Sõjaväekohtute seadustik, RT. nr.38 - 1938.a.
11. S.Viktorski - Russkij ugolovnõi protsess,
Moskva, 1912.a.
12. K.Saarmann ja K.Matto - Kriminaalseadustik (Krs),
Tallinn, 1934.a.

PROKURATUUR KEHTIVAS ÕIGUSES JA ENNE 1917.a.

=====

Ü l d s õ n a.

Inimene on loomult egoist. Ta on valvel üksnes oma huvide eest. Sellepärast tekivad inimeste vahel sagedad kokkupõrked. Ühiskondlik kooselu ei oleks muudu mõeldav, kui vaid nii, et inimese käitumisele tõmmatakse piirid õigusnormidega. Isik võib oma äranägemise järgi käituda vaid neis piires, mis talle on kindlustatud objektiivse õigusega.

Õigusnormidega ei reguleerita mitte ainult isikutevahelisi vahekordi, vaid riiki peab käituma normidega sätitud pädevusraames. Seda normidega sätitud isikute ja riigi tegevussfääri nimetame - õiguskorraks, sellest üleastumist aga - õigusrikkeks ehk deliktiks.

Tuntakse kaht liiki delikte: a) delicta privata, eraõiguslikud õigusrikked ja b) delicta populares, - avalikõiguslikud õigusrikked. Viimaste jälitamine kuulub riigile, kui avalikule võimukandjale, kes peab hoolitsema, et ühiskonnas valitseks rahu ja kord.

Siin võib aga üles kerkida küsimus, mil viisil peab riigi poolt toimuma süütegude jälitamine. Kas riik võib oma äranägemise järele süütegusid jälitada ja süüalust karistada või peab süüalusele jääma ka võimalus end kaitseda?

Riik, kui tugevam pool, ei tohi süüalust sootuks

nurka suruda. Ka viimasele peab jääma võimalus end kaitseda. Karistada võib süüalust vaid nii raskelt, kui raske on ta süü.

Süü objektiivseks hindamiseks on õigusriigi vaa- tekohalt kõige sobivam erapooletu kohus, kes ei tohi ise tunda huvi süütegude jälitamise vastu. Kohus peab hindama esitatud materjali põhjal, kui suur on süüsoo- ritaja süü ja vastavalt sellele määrama karistuse. Süü ja karistuse määramine toimub kohtus võistluskorras. Selletõttu peavad esinema pooled, kellede vahel võistlus toimub. Nii see ongi. Ühelt poolt esineb avalik võim prokuratuuri näol, teiselt poolt aga - süüalune.

I o s a.

§ 1. Prokuratuur.
=====

1) Mõiste.

Prokuratuuri all mõtleme riigivõimu organit, kelle ülesandeks on süütegude jälitamine ja vake seaduslikkuse järgi. Prof.R. Räägo mõistab prokuratuuri all erilist ametkonda, kes esindab kohtute juures valitsemisvõimu.⁺)

N.Rosini arvates on prokuratuur riigi, kui protsessi poole esindaja.⁺⁺) Ta mõistab prokuratuuri all valitsemisvõimu organit.

Leidub aga ka neid, kes prokuratuurivõimu ei taha pidada valitsusvõimuks, vaid peavad seda kohtuvõimuks. Viimaste hulka kuulub Viktor-sky. Tema arvates ei ole prokuratuur haldusvõim, haldusorgan, vaid jurisdiktsiooniline võim. Selle seisukoha pooldajad väidavad, et prokurör kaitseb küll valitsuse huve kohtu ees, kuid eelkõige on ta seaduslikkuse kaitsja, nagu kohuski. Viktor-sky leiab, et prokuratuurivõim peaks olema sõltumatu haldusvõimust, et paremini hinnata ja kaitseda seaduslikkust.

Kliimann oma Administratiivakti teoorias, määritledes jurisdiktsioonilise akti tunnuseid materjaalselt

⁺) R.Räägo - Kriminaalprotsessi õpperaamat, Tartu 1937.a., lhk.125.

⁺⁺) N.Rosin - Ugolovnoe sudoproisvodstvo, Riga 1924.a., lhk. 266,267.

väidab, et kohtulik akt on sekundaarne, haldusakt aga primaarne. Esimeste juures maksab sisetundevabadus, kuna teiste juures ei. Administratiivakt toimub lihtsas protseduuris, kohtuakt aga üksikasjalikult sätitud menetluskorras. Kõiki neid tunnuseid esineb ka prokuratuuri toiminguis.

Vaatamata aga eelmainitud seisukohtadele tuleb prokuratuurivõimu pidada mitte jurisdiktsiooniliseks võimuks, vaid haldusvõimuks. Prokuratuur ei loo ise jurisdiktsioonilisi akte, vaid aitab neid luua. Peale selle tegeleb ta ka primaarsete aktidega, nagu tõendite rakendamine jne. Viimast vaatekohta kaitseb Foinitsky j.t.

Prokuratuurivõimu ei saa pidada kohtuvõimuks ka seepärast, et see rikuks võimude lahutamise põhimõtet. Koheldes prokuratuuri kohtuvõimuna, oleks süütegude jälitajaks ka kohus. See riivaks kohtu erapooletust, sest siis oleks ühte organi koondatud nii süüdistaja, kui ka otsustaja, nagu see omane inkvisitsiooni- ehk uurlemisprotsessile. Viimane aga ei loo küllaldasi eeldusi kodaniku õiguste kaitseks.

Nii ei tule prokuratuurivõimu pidada mitte kohtuvõimuks, vaid valitsusvõimu esindajaks.

2) Ajalugu.

Prokuratuur on välja arenenud Prantsusmaal. Alul

ei olnud ta ülesanded samad, mis praegu. Prantsuse kuningad omasid erilisi ametnikke - gens du Roi -, kellede ülesandeks oli kuninga ja selle hoole all olevate isikute huvide kaitsemine kohtus. Kohtureformidega 1808 ja 1810.a. saab prokuratuur praeguse kuju. Prantsusmaal ei ole prokuratuur nii teravalt kohtuvõimust lahutatud, nagu mujal. Seal esineb prokuratuur kohtus küll süüdistajana, kuid selle puududes võidakse teda asendada kohtunikuga. +) Samal seisukohal asub ka Itaalia protsessiseadustik.

Prantsuse prokuratuuri ehitus sai eeskujuks Euroopa mandri prokuratuurile. Mõnes riigis rakendati ta samadel põhimõtetel, nagu Prantsusmaalgi, mõnelpool aga muudatustega. Vene prokuratuuri ehitus oli samuti mõjustatud Prantsusmaast, kuigi siin esines ka tublisti erinevusi.

§ 2. Prokuratuuri ehitus Eestis.

=====

Kehtiv õigus teeb vahet sisu ja vormprokuratuuri vahel. Kohtuministrile alluvad ühelt poolt Riigikohtu prokuratuur, kui vormprokuratuur ja Kohtukoja prokuratuur, kui sisuprokuratuur. ++) Kohtukoja pro-

+) R.Räägo - Krim.prot.õpper., lhk.126.

++) Kohtute seadustik § 32, RT 36 - 1938.a.

kurörile alluvad ta abid ja ringkonnakohtu prokurörid abidega.

Mõned seadusandlused, nagu Belgia, ei tee sarnast vahet. Seal on prokuratuur ülesehitatud subordinatsiooni põhimõttel. Kohtuministrile allub kassatsioonikohtu prokurör. Sellele omakord alluvad alamad prokurörid. Austrias, Poolas ja Itaalias tehakse vahet sisu- ja vormprokuratuuri vahel. Mõlemad alluvad rööbiti Kohtuministrile, nagu meilgi.

Kehtiv õigus tunneb Riigikohtu, Kohtukoja ja ringkonnakohtu prokuröre. +) Enne 1938.a. seadust kehtis 1864.a. seadus prokuratuuri ülesehituse kohta. Selle järgi jagunes prokuratuur Riigikohtu ja Kohtukoja prokuratuuriks. Ringkonnakohtu prokuröre seadus ei tunnud. Siin teotsesid prokurörina Kohtukoja prokuröri vanem abi ja ta abidena Kohtukoja prokuröri nooremad abid.

Peale nende teotseb veel sõjakohtu prokurör oma abidega, kes asub Sõjaministeeriumi juures ja kelle ülesandeks on valvata sõja- ja väljakohtute tegevuse järgi. ++)

Riigikohtu prokurör asub Riigikohtu juures. Ta täidab prokuröri kohuseid ühes osakonnas oma valiku järgi. Teistes osakondades sooritavad neid ülesandeid ta abid.

+) Kohtute seadustik § 29, RT 36 - 1938.a.

++) Sõjaväekohtute seadustik § 4, RT 38 - 1938.a.

Riigikohtu prokuratuur on seaduslikkuse kaitseja. Süüdistajana ta esineb üksnes siis, kui Riigikohus arutab asja sisuliselt.

Kohtukoja, kui ka ringkonnakohtu prokuratuur on sisuline. Prokuröri esinemine Kohtukojas, samuti ka ringkonnakohtu esimeses astmes on sunniline. Ringkonnakohtu II astmes võtab ta osa oma näengu järgi. Jaoskonnakohtutes ei saa kehtiva protsessiõiguse järgi prokurör esineda. Siin esinevad süüdistajatena kahju- kannatanu, politsei ja teised haldusorganid. Seesmiselt on prokuratuur ehitatud iseseisvuse, jagamatuse, subordinatsiooni ja legaliteedi põhimõttel. Kehtivas õiguses on tõmmatud selge joon kohtu ja prokuratuuri vahele. Kohus otsustab tüliasju, prokurör aga on valitsusvõimu organ kohtu juures. +) Meie protsessi järgi ei saa kunagi esineda süüdistajana kohtus kohtunik, nagu seda lubavad Prantsuse ja Itaalia protsessid. Avalikkude süütegude jälitamine kuulub meil haldusorganile, otsustamine aga kohtuorganile. Kohus ja prokuratuur on ehitatud koordineerimise põhimõttele. Kumbki ei allu teisele. Kummagile tõmbab seadus pädevusraamid, milles nad peavad käituma. Kui kohus leiab prokuröri tegevuses seaduspäratut, ei saa ta ise seda küsimust otsustada, vaid peab teatama seadus-

+) R. Räägo - Krim. prot. õpper. lhk. 127.

rikkuja ülemusele.

Prokuratuur moodustab jagamatu terviku. Ta teotseb ühtse asutisena, ammutades jõudu otse seadusest. Seepärast võib iga prokuratuuri esindaja ette võtta kõiki neid toimeisi, mis seadus prokuratuurile annab. Süüdistusi ja proteste ei esita prokurör mitte oma nimel, vaid prokuratuuri nimel. Esindajad on oma tegevuses solidaarsed. Nad võivad alati üksteist asendada. Kohtuasutuste seaduse § 34 järgi võib igas teenistus-alalises toimetuses prokurör asendada temale alluvat abiprokuröri. Isegi protsessi kestel võib üks prokuratuuri esindaja asendada teist ilma, et selle tagajärjel protsess katkeks (K.K.S. § 390). Kõik prokuratuuri esindajad on alluvusvahekorras - subordineeritud. Alluv peab täitma ülemuse seaduslikke käsked ja korraldusi. Ühes aga on prokuratuuri esindaja allumatu ülemuse käsklusele ja nimelt siis, kui ta avaldab kohtule oma arvamust. Kohtuasutuste seadus § 33 lausub, et arvamuste avaldamisel kohtule arutamisel olevate asjade kohta tegutsevad prokuratuuri esindajad ainult kehtivate seaduste ja oma veendumuse järele. Ülemus ei saa sundida koostama süüakti oma veenete kohaselt. Samuti ei saa ta kunagi nõuda, et prokuratuuri esindaja loobuks kohtuistungil süüdistusest või toetaks seda, kui see on risti vastu prokuratuuri esindaja veenele.

Vaba veene all aga ei või mõelda seda, et prokuratuuri esindaja võib väljakalduda seaduslikkuse piirest. Eelmainitud Kohtuasutuste seaduse § 33 käseb arvamust avaldada kehtivate seaduste piires. Vastu seadust ta arvamust avaldada ei või, kuigi see võiks olla vajalik. Ka arvamuse avaldamisel kohtule peab prokuratuuri esindaja käituma ikka legaliteedi, mitte aga oportuniteedi põhimõttel. Kui ta leiab, et mõni õigusnorm ei vasta elule või esineb õiguses tühik, võib ta algatada seaduse täiendamise küsimuse. +) Ise aga õigusnormist mööda minna ei või, jättes selle tähelepanemata.

Väljaspool toodut on alluv prokuratuuri esindaja alati seotud ülemuse käsuga. Nii võib ülem instants alati nõuda, et alluv teeks taotluse süüteo jälitamiseks, koguks andmeid uurija kaudu mõne süüteo kohta jne. Sääraseid käsklusi ja korraldusi peab alluv prokuratuuri esindaja alati täitma.

Nagu eelpool mainitud, peab prokuratuur teotsema legaliteedi põhimõttel. Rozini arvates esines endises Vene prokuratuuri teotsemises ka otstarbekohasuse printsiip. Praegu seda enam rakendada ei saa. Kuigi prokuratuuri esindaja leiab, et seaduste järgi käitumine pole otstarbekohane, ei tohi ta siiski

+) Kohtute seadustik § 38 RT 36 - 1938.a.

toimida suvaliselt. Ta võib küll algetada seaduse täiendamise küsimuse, kuid ise peab käituma endise seaduse alusel niikaua, kuni see pole muudetud.

Kõiki prokuratuuri toiminguid peab läbima legaliteedi põhimõtte. Eriti kujukalt ilmneb see eeluurimismenetlusel. Uurimisaja jooksul on prokuratuuri esindaja seaduslikkuse kaitseja. Ta peab koguma andmeid mitte üksnes süüdlase vastu, vaid ka ta kasuks. Eeluurimisajal on temas ühendatud nii süüdistaja, kui ka kaitseja. Kuid hilisemaski protsessi käigus võib prokuratuuri esindaja alati teotseda süüaluse huvides, kui seadus seda nõuab. K.K.S. § 583 alusel võib ta esitada proteste ka süüdimõistetud huvides, kui kohus on rikkunud otsusega seadust ja otsus on vastolus prokuratuuri esindaja arvamusega.

Üldjoontes samadele põhimõtetele oli ehitatud prokuratuur ka enne 1917.aastat.

§ 3. Prokuratuuri funktsioonid.

1) Kohtulikud funktsioonid.

Prokuratuuri funktsioone ehk ülesandeid võime liigitada mitme põhimõtte alusel. Nii võime neid liigitada 1) süütegude jälitamise funktsioonideks ja 2) valveks seaduslikkuse järele. Täpsemalt liigitab prokuratuuri ülesandeid teine jaotus. Selle järgi liiginevad prokuratuuri funktsioonid 1) kohtu-

likeks, 2) kohtuadministratiivseiks ja 3) administratiivseiks. +)

Mahukama hulga prokuratuuri ülesannetest moodustavad kohtulikud funktsioonid.

Kohtulikkude ülesannete all tuleb mõista prokuratuuri osavõtmist kohtumõistmisest, toimugu see ükskõik mil viisil. Peamiselt võtab prokuratuur osa kriminaalasjades, vähem administratiiv- ja tsiviilasjades.

Administratiivasjus esineb prokurör vaid Riigikohtus ja siingi mitte sisuliselt, vaid seaduslikkuse kaitsjana. Enne otsuse tegemist avaldab prokurör siin oma arvamuse.

Üldreeglina prokuröri osavõtt tsiviilasjus pole kohuslik, vaid fakultatiivne. Ta osavõtt tsiviilasjus on loendatud T.K.S. §§ 343, 804, 1911 ja 1913. Prokurör võtab T.K.S. § 343 alusel osa: 1) alluvusvaidluste puhul kohtu- ja haldusorganite vahel, 2) vaidluste puhul dokumendi võltsimise kohta ning üldse juhtudel, kui tsiviilkohtus ilmnevad asiolud, mille lahendamine kuuluks kriminaalkohtu pädevusse, 3) abielu ja sünni seadustamise asjus, kui pole kostjat ning 4) kahjutasuhagide puhul, mis suunatud

+) R.Räägo - Kriminaalprots.õpper. lhk.129.

riigi-, omavalitsuse- või kohtuametnikkude vastu, mis tekkinud nende ametlikest korraldustest.

Peale eelmainitu võtab prokurör osa tsiviilasjust T.K.S § 1911 alusel, kui tegemist on adopteerimise või adopteerimisest loobumisega ja § 1913 alusel, kui kohtutoimetus käib isiku nõdramoistuseliseks tunnustamise või selle kaotamise kohta.

Peamise osa prokuratuuri ülesannetest moodustavad kriminaalasjad. Siin on prokuröri osavõtt üldkohtule alluvais asjus kohuslik, välja arvatud erasüüdistusasjad. Avaliksüüdistusasjades esineb prokurör kas 1) süüdistajana või 2) seaduslikkuse kaitsejana.

Süüdistamise alal on prokuröril õigus algatada avaliksüüasju. Ta võib nii uurijale, kui ka politseile teha ülesandeks algatada uurlust. Peale selle esineb ta kohtus süüdistajana. Ringkonnakohtu teises astmes ei ole prokuröri osavõtt üldreeglina obligatoorne.

Jaoskonnakohtule alluvais asjus ei ole kehtiva protsessi järgi prokuratuuri osavõttu. Siin esinevad süüdistajatena politsei, kannatanu ja teised haldusorganid, nagu tööinspektorid, metsaülemad, aktsiisiametnikud jne.

Siin peitub meie protsessi suuremaid vigu. Allub ju jaoskonnakohtule küllalt suuri süüasju, kus oleks vajalik prokuratuuri osavõtt. Tavaliselt kujuneb siin olukord nii, et süüdistajana esineb vaid kahjusaaaja.

Politsei võtab süüdistajana osa vaid mõnel üksikul juhul ja ainult neis süüasjus, mis puudutavad otsest avalikku korda. Seega jääb jaoskonnakohtus avaliku huvi kaitsmine üksnes kahjukannatanu hooleks. Selle tõttu puudub siin süüdistamisel sarnane objektiivsus, nagu seal, kus süüdistajana esineb prokuratuur. Kui kahjusaaaja on tugev, jäävad nõrgalt kaitstuks süüaluse huvid ja ümberpöörduvad.

Juhul, kui süüdistajana keegi ei esine, satub süüdistaja ossa kohtunik ise. See rikub aga kohtu erapooletust. Viimane aga kohtumõistmise seisukohalt osutub esmasjoones vajalikuks.

Ringkonnakohtu prokurör võib teha politseile ülesandeks alata avandust ja Kohtukoja prokurör anda üldisi juhiseid andmete kogumisel ning juurdlemisel. Endises vene protsessiseaduses ei olnud normi, mis oleks annud Kohtukoja prokurörile õiguse anda sarnaseid juhiseid. Ainult Senati üldkogu seletas, et Kohtukoja prokurörile säärane õigus siiski kuulus.

Ei ole aga selge küsimus, kas Kohtukoja prokurör võib K.K.S. § 68 sätte alusel anda politseile üldisi eeskirju süüdistamiseks kohtus. R.Räägo arvates ei võiks sarnast õigust Kohtukoja prokuröril olla, sest politsei allub Siseministeeriumile, mitte aga Kohtuministeeriumile. +)

+) R.Räägo. Op.cit. lhk.133.

Kohtus süüdistamise kohta on spetsiaalnormiks K.K.S. § 764. Sellest aga ei järgne, et seadus lubaks prokuröri anda politseile üldisi juhiseid kohtus süüdistamiseks. Kohtus esinemiseks ja süüdistamiseks võib prokurör anda küll korraldusi, kuid igal konkreetsel juhul eraldi.

Ringkonnakohtule, Kohtukojale ja Riigikohtule alluvais asjus esineb süüdistajana üksnes prokuratuuri esindaja, välja arvatud erasüüasjad, milliste jälitamine kuulub ainuüksi kahjukannatanule.

Koos prokuröri esineb kõrvalsüüdistajana Maksudevalitsuse esindaja, kui arutusel on maksusüüasjad, sest Maksudevalitsuse esindaja võib kõrvalsüüdistaja õigused. +)

Esinedes kohtus süüdistajana peab prokuratuuri esindaja teotsema legaliteedi põhimõttel. Ta ei tohi kunagi arvestada kriminaalpoliitiliste sihtidega, vaid peab teotsema nii, nagu seda õiguskord ette näeb.

Teine, kuigi vähemtähtis, prokuratuuri ülesanne on valve seaduslikkuse järgi. Prokuratuur peab olema valvel, et kohtuorganid käituksid seaduse järgi.

Prokuratuuri tegevust sel alal võime liigitada järgnevalt:

- a) K.K.S. § 854 alusel võtab prokuratuuri esindaja osa ringkonnakohtu teises astmes asja arutamisest

+) Maksukaristuste seadustik § 157 (RT 88 - 1934).

omal soovil. Esinedes siin, ei ole ta süüdistaja, vaid seaduslikkuse kaitsja. Enne kohtuotsuse tegemist annab ta arvamuse kogutud tõendite kohta ja viitab asja kohta käivaile seadustele, avaldades arvamuse nende kohaldamise kohta.

b) Edasikaebamine jaoskonnakohtuniku otsusele kuulub üldreeglina politseile. Kui politsei tunnustab tarvilikuks anda jaoskonnakohtuniku otsuse peale apellatsioonikaebuse, peab ta selle esitama prokuratuuri kaudu. K.K.S. § 832 sättel võib prokuratuuri esindaja kas apellatsioonikaebuse edasi saata jaoskonnakohtule, või sellest keelduda.

Seadus ei ole otseselt lahendanud küsimust, kas ka prokuratuuri esindaja võib ise esitada apellatsiooniproteste, möödaminnes politseist. R.Räägo arvates peab prokuratuuri esindajal säärane õigus olema, sest süütegude jälitamisel ja andmete kogumisel on politsei vahetus seoses prokuratuuriga.

c) Kassatsiooniproteste nii jaoskonnakohtuniku, kui ka ringkonnakohtu lõplike otsuste peale võivad prokuratuuri esindajad esitada K.K.S. § 861 alusel. See õigus on seaduses sõnaselgelt mainitud.

d) Prokuratuuri esindaja võib esitada nii apellatsiooni-, kui ka kassatsiooniproteste süüaluse kasuks, kui kohtuotsus ei ole koosõlas tema arvamusega. Proteste võib aga esitada üksnes neis osades, milles ta nõuded eelmistes instantsides on jäetud rahuldamata.

Selles küsimuses ei erine kehtiv K.K.S. normistik end. vene protsessinormistikust. Kuid vene protsessualistidest arvab I.J.Foinitski, et prokuratuuri esindaja saab esitada süüaluse huvides üksnes kassatsiooniproteste, kunagi aga mitte apellatsiooniproteste. N.N.Rozin, Muravjev ja Butskovski leiavad, et prokuratuuri esindaja võib esitada ka apellatsiooniproteste süüaluse kasuks. Seda aga mitte alati. Ta võib seda teha üksnes juhul, kui otsus rikub seadust või kohtupidamiskorda.

Vene Senat oli asunud seisukohale, et kassatsiooniprotesti esitamise õigus on alati prokuröri. Apellatsiooniprotesti küsimust Senat ei ole lahendanud. Kuid, kui seaduslikkuse kaitsjana võib prokuratuuri esindaja esitada kassatsiooniprotesti, siis peab tal olema õigus ja võimalus esitada ka apellatsiooniprotesti, kui otsusega on seadust rikutud. Ainult säärase normide rikkumise puhul ei evi prokurör õigust protesti esitada, mille rakendamine oleneb kaebealusest. Kõrgem prokuratuuri esindaja ei saa esitada proteste säärasele otsustele, mis on kooskõlas alluva prokuratuuri esindaja arvamusega. Samuti ei saa ta tagasi võtta protesti, mille on esitanud alluv prokuratuuri esindaja.

e) Kollegiaalkohus ei või teha enne ühtegi korraldust, määrust ega otsust, kui ei ole ärakuulanud prokura-

tuuri esindaja arvamuse. Prokuratuuri esindaja arvamusega saab lahendada üksnes sääraseid küsimusi, mis kuuluvad ainult esikohtuniku pädevusse.

f) Prokuratuur valvab eeluurimise järele.

g) Prokuratuuri esindaja võtab osa kohtu korraldavaist istungeist ja avaldab seal oma arvamust. Samuti võtab ta osa üldkogude, presiidiumide ja distsiplinaarkambri istungeist (K.S. § 125).

h) Prokuratuur võib alata kriminaalasjade üleviimist ühest samaliigilisest kohtust teise, kui see vajalik asja arutamise huvides või ühiskondliku korra säilitamiseks (K.K.S. § 50).

i) Prokuratuur teeb ettepanekuid Riigikohtu Kriminaal-osakonnale kriminaalasjade uuendamiseks ja

j) valvab kohtuotsuste sooritamise järgi. Kõik küsimused, mis ilmnevad otsuse sooritamisel, lähevad prokuratuuri kaudu kohtule lahendada. Otsuste sooritajad on kohustatud oma ülesannete täitmisel arvestama prokuratuuri esindaja käskluste ja korraldustega.

k) Lõpuks valvab prokuratuur veel selle järele, et tema ringkonnas ei peetaks kedagi kinni seadusvastaselt või ruumis, mis ei ole määratud kinnipidamiseks. (K.K.S. §§ 12 ja 13).

2) Kohtulik-administratiivsed funktsioonid.

Kohtulik-administratiivsete funktsioonide hulka kuulub prokuratuuri täiendav valve kohtuasutiste ja

kohtunike üle. Prokuratuurivõim on valitsusvõim ja sellepärast saab ta teostada valvet teise - kohtuvõimu - üle. Valvet võib teostada nii iseseisvalt, kui ka Kohtuministri nõudel.

K.S. § 227 käseb prokuratuuri esindajal, kui ta märkab kohtuametkonda kuuluvate isikute tegevuses väärnähtusi, sellest teatada kas kohtu esimehele, teha ettepanek asja arutamiseks kohtule, või kanda sellest ette alluvuskorras Kohtukoja või Riigikohtu prokurö-rile. Viimased omakord kannavad asja ette Kohtu-ministrile.

Prokuratuuri esindaja võib nõuda kohtult enda korraldusse kohtutoimikuid järelevaatamiseks, kui see ei takista protsessikäiku.

Kohtuminister on õigustatud nii vahenditult, kui ka prokuratuuri kaudu toimima kohal toimikute ja üldise asjaajamise järelevaatust ning nõudma toimi-kuid enda korraldusse järelevaatamiseks, kui see ei pidurda protsessikäiku (K.S. § 228).

K.S. § 230 alusel võib Kohtuminister panna toime omal suval kohtutes arvepidamise revideerimisi. Mainitud paragrahv on aga vastolus võimude-lahutamise põhimõttega, mida deklareerib ka kehtiv Põhiseadus.

Arvekontrolli ei saa pidada inspeksiooniks, sest Kohtuminister ei ole kohtule ülemaks organiks. Transtsendentseks arvekontrolli organiks on kõigile,

nii kohtule, kui ka haldusorganitele, Riigikontrolli. Arvekontrolli õigus Kohtuministri poolt on samasugune võimude-lahutamise põhimõtte rikkumine, nagu seegi, kui kohus omal suval hakkaks kontrollima mõne haldusorgani majapidamist. Kohtute valitsemisse puutuvais küsimusis on Kohtuministril õigus nõuda kohtute esimeestelt, jaoskonnakohtunikelt ja kohtuuriijailt vajalikke andmeid ja tarbekorral isiklikku ilmumist (K.S. § 228). Kui Kohtuminister leiab, et kohtu tegevuses on korratusi või kohtunik on sooritanud teo, millele võib järgneda distsiplinaarkaristus, või on vajalik korradada revideerimist, siis teatab ta sellest Riigikohtule. Säärase teate puhul võetud seisukohast teatab Riigikohus Kohtuministrile. (K.S. § 229).

Kontrolli teostamiseks kohtu üle saadab Riigikohus kõigist oma otsustest ärakirjad Kohtuministrile teadmiseks (KS § 231).

Kohtukoja prokurör valvab Kohtuliku Ekspertiisi Instituudi tegevuse järgi (KS § 233). Sedagi valvet ei tule pidada mitte ülemuslikuks, vaid legaalsuse valveks. Ei ole ju mõeldav, et kohtu abiorgan oma tegevuses peaks alluma prokuratuurile, kuna see riivaks kohtupoolte võrdsuse põhimõtet.

Üldse valve teostamist kohtuasutuste üle tuleb mõista ikka nii, et see ei riivaks kohtu iseseisvust. Õiglaseks kohtumõistmiseks on vaja olukorda, kus kohtunikul ei tarvitse arvestada mingisuguste kõrvalmõju-

dega. Seetõttu tuleb ka uusi institute kehtivas Kohtute seaduses sellesuunaliselt tõlgendada.

3) Administratiivsed funktsioonid.

Prokuratuuri administratiivsete funktsioonide all mõeldakse prokuratuuri valve teostamist kinnipeetavate üle ja osavõttu mitmesugustest komisjonidest.

Kogu kinnipeetavate kirjavahetus käib prokuratuuri kaudu. Prokuratuur annab lubasid kinnipeetavatega kokkusaamiseks. Prokuratuur koostab aruandeid oma tegevuse üle, mille saadab Kohtuministrile (KS §§ 154,155). Vangistusseaduse §§ 19 ja 20 alusel kuulub prokuratuuri esindaja vangistusasutiste nõukokku. Ta võtab seal osa vahialuste üleviimisest ühest järgust teise, vahialuste enne tähtaega tingimisi vabastamisest jne. Peale eelpool mainitu võtab prokuratuur osa Valimiste Peakomiteest, Maksupeakomiteest jne. Kõik need prokuratuuri ülesanded kuuluvad administratiivsete ülesannete hulka.

4) Prokuratuuri legislatiivseid funktsioone.

Väikese osa prokuratuuri ülesannetest moodustavad legislatiivsed funktsioonid. Ise prokuratuur kunagi normi loominguks osa võtta ei saa, kuid aitab sellele kaudsest kaasa.

Kui prokuratuuri esindaja leiab, et seaduses esineb tühik või norm ei vasta elunõudeile, kannab ta sel-

II o s a.

Kriminaaljälitamise menetlus.

Kriminaaljälitamise all mõtleme nii kohtu, kui ka haldusorganite tegevust, mis on suunatud nii süü-, kui ka süütegija avastamisele ja karistamisele. +) Sellest menetlusest võtavad osa mitmesugused organid, kelle ülesanded on isesugused. Seepärast tuleb kriminaaljälitamise menetlust jagada järkudesse. Ta liigineb: a) algmenetlus, b) kohtu kätte andmiseks ja c) lõppmenetluseks.

Järgnevalt vaatleme prokuratuuri osavõttu neis menetlustes.

§ 4. Prokuratuuri osavõtt algmenetlusest.

Kohtuotsuse sihiks on materjaalse tõe leidmine, s.o. süülikkuse õiglane ärakaalumine. Seda tõde ei saa aga muidu leida, kui peab koguma mitmesuguseid andmeid, mis aitavad olukorda selgitada. On ju tavaliselt ikka nii, et süüalune püüab süüdi salata ja teojälgi varjata. Algmenetlus ongi selles, et hankida andmeid nii süüteo, kui ka süüaluse enda kohta. Igakord ei saa alata jälitamist, kui süütegu on toimunud. Kehtiv protsessiõigus tunneb rida juhte, kus jälitamist ei saa ala-

+) R.Räägo - Op.cit.lhk.255.

ta või alatud jälitamine lõpetatakse. Säärasteks takistusteks osutuvad: süüaluse surm, vastutamatus, aegumine, res judicata, erasüüasjus kaebuse puudumine jne. Kõigil neil juhtudel tuleb alatud süüdistus lõpetada.

Algmenetlus liigineb kaheks: a) avandus ja b) eeluurimine. Avandust sooritab politsei või teised haldusorganid, kel selleks õigus, eeluurimist aga kohtu-uuriija.

Kehtiva protsessiseaduse järgi algatavad kriminaaljälitamist ametvõimud ja eraisikud (KKS. § 2). Ametvõimude all tuleb mõelda nii riigi-, kui ka omavalitsusametnikke. Nende hulka kuulub ka prokuratuur.

Eraisikud saavad alata jälitamist vaid era- ja era-avalik süüasjus. Viimaste juures, kui on süüdistus alatud, muutuvad nad avalikeks süüasjadeks ja edaspidine jälitamine kuulub juba avalikule võimule. Nende hulka kuuluvad: abielupoolte ja sugulaste vahelised vargused, täisealise naisisiku vägistamine jne.

Erasüüasju tunneb kehtiv protsess suurel hulgal. Mujal neid on hoopis vähem. Austrias, Poolas ja Itaalias ei tunta üldse erasüüdistust. Kõik toimub seal prokuratuuri kaudu. See oleks vast ka õigem. Iga süütegu riivab mitte ainult erahuvi, vaid ka avalikku huvi. Sellepärast peaks avalik võim tundma huvi iga süüteo jälitamise kohta. Erasüüasjad on pärit ajast, mil valitsusvõim oli nõrk ega suutnud igalpool avalduda, kus ta huve riivati.

1) Prokuratuuri osavõtt algmenetlusest.

Kriminaaljälitamine algab tavaliselt avandusega. Ajendi avanduseks võib teha prokuratuur, kahjukannatanu, süüteo avastaja, kui ka politsei ise, kui tajub süüteo jälgi.

Saanud ajendi, algab politsei juurdlust. Kui asi allub ringkonnakohtule, teatab politsei viibimata sellest prokurörile. Tunduvad aga andmed politseile kahtlastena, kannab ta sellest ette prokurörile, kellest oleneb, kas lõpetada andmete kogumine või teha politseile ettepanek juurdlust alata. (KKS. § 54) Kuid ka prokurörile võidakse teatada igast süüasjast. Ta on kohustatud alati seda vastuvõtma ja juurdlemiseks käiku andma (KKS. §§ 55,59). Kui politsei juurdlusel veendub, et asjas pole üldse süütunnuseid, siis saadab ta ringkonnakohtule alluva asja prokurörile lõpetamiseks. Samuti toimib ta, kui juurdlusel ilmneb, et süüdistust on vaja peatada mõnesuguste takistuste tõttu. Jaoskonnakohtule alluvad asjad peatab või lõpetab jaoskonnakohtunik ise.

Prokurör lõpetab toimetuse, kui veendub, et süütunnused puuduvad. Leiab ta aga, et on mõnesugused juriidilised või füüsilised takistused juurdluse jätkamiseks, siis peatab ta toimetuse kuni takistuste möödumiseni. Lõpetamise või peatamise korral ta võtab seisukoha ka asitõendite kohta, mis kuuluvad toimiku juurde. (KKS. § 69). Avanduse ajal võib prokurör nõuda igat toimikut

politseilt enda kätte, sest KKS. § 68 alusel on avanduse ajal politsei prokuröri käsutuses.

Erasüüasjade lõpetamine ja peatamine ei kuulu prokurörile. Neid lõpetab ja peatab kohus.

Varemalt kuulus ringkonnakohtule alluvate avalikusüüasjade lõpetamine samuti kohtule, mis nüüd kuulub prokuratuuri pädevusse. Võimude lahutamise printsiibist lähtuvalt ei olnud sarnane kord sobiv. Kohtuorgan ei tohi ise huvi tunda süütegude algatamise või lõpetamise kohta. Tema ülesanne on vaid otsustada, kas esitatud materjali põhjal saab kaebealust karistada või ei. Süüteo algataja ja lõpetaja peab olema ikka aktiivne haldusvõim.

Kehtiva protsessiõiguse järgi saab ainult jaoskonnakohtunik lõpetada või peatada avalikke süüasju. Ka see pole soovitatav. Lõpetamine ja peatamine ei võiks kuuluda kohtu pädevusse, kuna see võib riivata kohtu erapooletust, nagu eelpool oleme seda käsitanud.

Prokuratuur, kui avaliku huvi kaitsja, peaks olema võimeline üksnes lõpetama või peatama süüasju, mitte aga kohus.

Kannatanul on õigus tutvuda prokuratuuri esindaja poolt lõpetatud või peatatud juurdlusega. Leiab kannatanu, et on eeldusi jälitamise jätkamiseks, võib ta paluda igamusaja kestel, et prokuratuuri esindaja juurdlust jätkaks või täiendaks. Juhul, kui prokuratuuri esindaja keeldub sellest, võib ta kaevata Kohtukojale (KKS.

§ 72)

Kui prokuröri kätte satub asi, mis allub jaoskonnakohtule, ei saa ta seda lõpetada ega peatada, vaid ta saadab ta tagasi politseile esitamiseks jaoskonnakohtunikule.

Üldse avandusaja vältel on politsei prokuratuuri käskluses. Prokuratuur võib politseile alati anda korraldusi ja juhiseid juurdlemiseks. Üldjuhiseid võib ta anda aga neis piires, nagu seda oleme eespool käsitanud.

2) Prokuratuuri osavõtt eeluurimisest.

Kehtiva protsessõiguse järgi on eeluurimine sunduslik kõigis avalik-süüasjus, mis alluvad ringkonnakohtule, Kohtukojale ja Riigikohtule. Erasüüasjus nõutakse eeluurimist üksnes omastamise, varguse ja kelmuse suhtes, mis kordasaadetud abikaasade, ülenevate ja alanevate sugulaste vahel (KKS. § 73). Endine Vene protsessiseadus ei nõudnud iga süüteo puhul eeluurimist. Eeluurimine oli sunniline vaid neis süüasjus, mille tagajärjeks võis olla õiguste kaotus. VKKS § 545 andis prokurörile võimaluse anda süüalust kohtu alla ka ilma eeluurimiseta. Kehtiv protsess meil säärast võimalust ei anna.

Meie eeluurimismenetlus on rajatud inkvisitsiooni printsiibile, kus pooli ei esine. Inglise protsessi

järgi on läbi viidud ka eeluurimisel võistkondlikkuse printsiip.

Eeluurimise jooksul ei ole prokurör pool, vaid seaduslikkuse kaitsja. Ta kohus on valvata selle järgi, et kohtu-uuriija talitaks objektiivselt. Prokurör hoolitseb, et eeluurimisel ei kogutaks üksnes neid andmeid, mis kõnelevad süüaluse kahjuks, vaid ka neid, mis tulevad ta kasuks. Uurimist toimetavad kohtu-uurijad prokuratuuri järelvalvel (KKS. § 74). Järelvalvet teostab see prokuratuuri esindaja, kelle piirkonnas uurimistoiminguid sooritatakse. (KKS. § 108). Peale tavaliste kohtu-uurijate tegelevad veel tähtsamate asjade kohtu-uuriija ja eriti tähtsate asjade kohtu-uuriija. Esimene algab eeluurimist ainult kas ringkonnakohtu või Kohtukoja prokuröri ettepanekul, teine üksnes Kohtukoja prokuröri või Kohtuministri ettepanekul (KKS. § 76). Need, kes on pädevad tegema ettepanekuid, võivad nõuda, et nad annaksid toimetuse üle tavalisele kohtu-uuriijale.

Tavaline kohtu-uuriija algatab või jätkab uurimist kas prokuratuuri esindaja ettepanekul või poliitsei poolt esitatud juurdluse põhjal, või seaduses eriti ettenähtud juhtudel Kohtukoja ettepanekul ja teiselt kohtuasutustelt alluvuse järgi üleantud asjus. On uurimine alatud või jätkatud teiste võimude taotlusel, teatab kohtu-uuriija sellest prokuratuuri esindajale (KKS. § 75). Uuriija, kui erapooletu kohtuvõim, ei saa

uurimist ise alata. See on mõeldav üksnes siis, kui ta tajub süüteo otse füüsiliselt, s.o. värskete jälgede puhul. Juhul, kui uurija üht süütegu uurides sattub teisele, mis ei ole uuritavaga seoses, ei saa ta selles ise uurimist alata, vaid peab teatama prokuratuuri esindajale, kellest oleneb, kas alata uurlust või jätta (KKS. § 99).

Sarnane seisukoht on õige ja kooskõlas võimudelahutamise põhimõttega. Sellega tahetakse tagada kohtu-uurijale erapooletust ja takistada ta tungimist valitusvõimu pädevusse. Uurija, kui kohtuvõim, ei tohi ise huvi tunda süüteo jälitamise vastu. Ainult siis, kui talle on tehtud ettepanek, hakkab ta koguma andmeid süüteo kohta. See tagab suuremat objektiivsust süütegude jälitamisel, kus süüalune on kaitsetu.

Uurija, kui kohtuvõim, ei ole allutatud prokuröri-le sarnaselt, nagu politsei. Talle on kindlustatud iseseisvus omis toiminguis ja allumatus prokuratuurile. Aga ka prokuratuur ei tohi tungida uurija pädevusse. Prokuratuuri esindaja ise uurimist kunagi sooritada ei saa. Ta võib teha üksnes ettepanekuid uurijale uurimise teostamiseks ja valvata uurija tegevuse järele (KKS. § 100). Need ettepanekud aga ei tohi olla alusetud. Veendub uurija, et prokuratuuri esindaja ettepanek, milles taotletakse uurimise algamist, on aluseta, ei ole ta kohustatud seda täitma. Säärase ettepaneku ta saadab tagasi prokuratuuri esindajale oma arvamusega. Jääb pro-

kuratuuri esindaja endisele seisukohale ja leiab, et uurija tegevus on seaduspäratu, võib ta kaevata sellele kohtule, kellele allub uurija. Kaebekorda küll seadus otse ei määritle, aga see tuleb sooritada üldistel alustel.

Endine Vene Senat pooldas kaebete suhtes teist korda. Nimelt leidis ta, et uurija peaks säärasel korral pöörduma ise kohtu poole. See aga ei ole kuigi loogiline. See ei ole enam kaebamine, vaid alluva instantsi nõuküsimine ülemalt instantsilt.

Küll aga näeb seadus vaid trükitoodete juures ette, et kui uurija ei ole rahul prokuratuuri esindaja nõudega trükitoodet arestida, esitab ta lahkarvamuse kohtule lahendamiseks. (KKS. § 893).

Prokuratuuri esindaja ei saa sundida kunagi uurijat kaebealust süüdistama ja uurlust algama, kui see on risti vastu uurija veenele, sest kohtu-uurija on kohtuorgan, kes ei allu prokuratuurile, kui haldusorganile. Prokuratuuri esindaja võib alati nõuda uurijalt tõendite kogumist, mis puudutavad süütegu. Uurija ei või jälle kunagi sääraseid prokuratuuri esindaja korraldusi jätta täitmata põhjusel, et nad asjasse ei puutu. Ta võib sellest keelduda vaid siis, kui ettepanek on lausa seadusvastane, või andmeid ei ole võimalik hankida.

Prokuratuuri esindajal on õigus viibida kõigi eeluurimistoimingute juures (KKS. § 102). Ta võib nõuda,

et uurija teataks talle igast uurimistoimingust, millest ta soovib osa võtta. Ei ilmu prokuratuuri esindaja toimingule, millest ta palus endale teatada, ei takista see uurimise jätkamist.

Prokuratuuri esindaja peab olema informeeritud kõigist uurija toimingust, et vajalikult teostada järelvalvet. Rakendab uurija tõkkeabinõu, muudab seda või lõpetab, peab ta viibimata sellest teatama prokurörile. Prokuratuuri esindaja võib igal ajal nõuda, et uurija rakendaks kaebealuse suhtes kergema tõkendi. Nõuab aga prokuratuuri esindaja uue tõkendi rakendamist, või endise raskendamist, ei vajatse uurija seda täita. Sarnasel korral ta annab küsimuse lahendada ringkonnakohtule (KKS. § 105).

Kui kedagi süüdistatakse süüteo, milles väljanõudmine seadusega lubatud, siis peab uurija tegema süüaktist ära kirja ja läkitama selle ringkonnakohtu prokurörile. Viimane kannab selle ette alluvuskorras Kohtuministrile. Kohtuminister astub omakorda ühendusse Välisministriga, kes siis astub samme süüaluse väljanõudmiseks vastava maa välisministri kaudu.

Prokuratuuri taandumine ja taandamine eeluurimisel.

Nagu eelpool käsitasime, on prokuratuur eeluurimise ajal mitte pool, vaid seaduslikkuse kaitsja. Ta peab käituma objektiivselt. Kuid mõnesugused isiklikud suhted süüalusega võivad seda pidurdada. Sellepär-

rast peab prokuratuuri esindaja taanduma samadel põhjustel, millede olelusel kohtunikudki peavad taanduma.

Prokuratuuri esindajat ei saa eeluurimise järelvalve teostamisest taandada. On temal aga kannatanu, või süüalusega säärased suhted, mis on põhjuseks kohtunikkude taandamiseks, siis on ta kohustatud taanduma. Ei täida prokuratuuri esindaja seda eeskirja, võidakse kaevata tema ülemusele (KKS. § 107).

Veendub kohtu-uuriija uurides, et süüteos puuduvad süütunnused, on seaduslikud takistused süüteo jätkamiseks või algamiseks, siis avalik-süüasjus saadab ta eeluurimistoimingu prokuratuuri esindaja korraldusse, erasüüasjus aga lõpetab kriminaaljälitamise (KKS. § 262). Samuti toimib uuriija ka avalik-süüasjadega, kui uurimine on lõpetatud (KKS. § 262). Saades nimetatud korraldust uuriijalt säärase eeluurimistoimingu, võib prokurör kas asja lõpetada, kui süüteotunnused puuduvad, seisatada, kui osutuvad seaduslikud takistused uurimise jätkamiseks või saata lõpuleviidud uurimistoimingu tagasi uuriijale täiendamiseks (KKS. § 106).

Endise Vene protsessiseaduse järgi ei kuulunud avalikkude süüasjade lõpetamine prokuratuuri pädevusse, vaid seda tegi üksnes kohus, nagu juba eelpool mainitud. Lõpetamine võis toimuda kas prokuratuuri, kohtu-uuriija või ka kohtu enda algatusel. +) Praegu lõpe-

+) I. J. Foinitski - Kurs ugolovnago sudoproizvodstva, lk. 10.

tab kohus ainult erasüüasju, mis prokuratuurile ei al-
lu. Foinitski arvabki, et süüdistuse, mis alatud,
võib lõpetada üksnes kohus.++)

Kehtiv protsess on tõmmanud siin selge joone. Nii-
kaua, kui süüdistusakti ei ole kohtule esitatud, ei
ole ta süüteoga seondatud ja sellepärast ei või ta ka
asju lõpetada. Prokuratuur, kui avaliku korra kaits-
ja otsustab, kas antud tegu on korravastane või ei.
Leiab ta, et pole tegemist säärase teoga, mis riivab
avalikku korda, lõpetab süüdistuse. Kohus ei võiks se-
da küsimust lahendada, sest see teeks kohtu aktiivseks
jälitajaks. On aga isik asetatud süüesse, siis otsustab
kohus, kas on tegemist süüteoga, kui suur see on ja
kui kõrgelt kohtualust karistada.

Kui prokurör saadab eeluurimistoimiku uurijale
tagasi täiendamiseks, peab uurija seda alati täitma.
Kunagi ei või ta keelduda põhjusel, et tema arvates
on uurimine küllalt täielik. Igat prokuratuuri esinda-
ja konkreetset korraldust, kes valvab eeluurimise jär-
gi, peab uurija täitma. Ainult neid ta ei ole kohusta-
tud täitma, mis on seondatud süüaluse süüdistamisega
või tõkendi raskendamisega, sest uurija peab käituma
objektiivselt, kaitstes ühevõrra nii süüaluse, kui ka
avalikku huvi.

Ei ole süüalune, hageja või erasüüdistaja rahul

++) I. J. Foinitski - Kurs ugolovnago sudoproizvodstva,
lhk. 53.

kohtu-uuriija toimingutega, võib esitada selle kohta ringkonnakohtule kaebusi. Need lahendatakse kohtu korraldaval istungil, kus enne määruse tegemist kuulatakse ära ka prokuratuuri esindaja arvamus (KKS.§ 283). Kui selle järele tehtav kohtu määrus ei ole kooskõlas prokuratuuri esindaja arvamusega, võib viimane 2 nädala jooksul esitada eriprotesti Kohtukojale (KKS.§ 288).

§ 5. Kohtu kätte andmine.

Kohtu kätte andmise all mõistetakse akti, milles prokuratuur palub süüaluse kohta alustada lõppmenetlust. +) Sellest momendist alates muutub süüalune kohtualuseks ja tema süü lahendamine oleneb kohtust.

Kohtu alla andmisega luuakse juriidiline suhe poolte ja kohtu vahel, mida senini ei olnud. Siingi prokuratuuri esindaja ei tohi toimida kergekäeliselt. Ta peab arvestama sellega, et kohtu alla andmine tekitab kaebealusele nii moraalset ja sageli ka ainelist kahju, mida ei saa häästada. Sellepärast peab prokuratuuri esindaja süüalust kohtu kätte andes kõigekülgselt asja kohta käiva materjali läbi kaaluma. Ainult sel juhul, kui on objektiivseid andmeid isiku süü kohta, tuleb ta anda kohtu kätte. Ka kohtu kätte andmisel peab prokuratuuri esindaja tegevust juhtima lega-

+) R.Räägo - Op.cit lhk.294.

liteedi printsiip, mis käsib arvestada ka süüaluse huvidega.

Asja kõikkülgses kaalumiseks ongi mõnel pool kohtu alla andmiseks loodud arvukad kolleegiumid. Inglismaal annab kohtu alla suur-Žürii, mis koosneb 12-23 rahvaesindajast. Prantsusmaal antakse süüalune kohtu alla erilise kohtuosakonna, n.n. kohtu kätte andmise kambri määrusega. Taotluse määruse tegemiseks teeb prokuratuur. Kolmanda süsteemi järele, mis meilgi kehtiv, on kohtu alla andjaks eriline haldusorgan prokuratuuri näol.

Meil annab avalik-süüasjus süüaluse kohtu alla süüdistaja prokuratuur, erandjuhtudel ka Kohtukoda ja Riigikohus. Siin on lähtutud võimalahutamise põhimõttest. Kriminaalsüüteoga on riivatud avalik huvi. Järelikult prokuratuur, kui avaliku huvi kaitsja, peab selle jalule seadma. Kohus peab olema erapooletu, ega tohi tunda sümpaatiat rohkem kummagi poole vastu.

Prokuratuuri esindaja, saanud kohtu-uurijalt eeluurimistoimiku, peab eelkõige otsustama küsimused: 1) kas asjale on antud kõik õiges alluvuses ja kas see kuulub jälitamisele avaliksüüdistuse korras, 2) kas eeluurimine on olnud põhjalik, et asja objektiivselt otsustada ja 3) kas asi tuleb lõpetada, peatada või süüalune anda kohtu alla (KKS. § 289). Kui asi allub

sõjaväekohtule, saadab prokurör toimetuse edasi sõjaväe prokurörile (KKS. § 293).

Prokuratuuri esindaja peab asja otsustama kiirelt, vähemalt 2 nädala jooksul. Ta ei tohi sellega põhjusetult viivitada (KKS. § 292). Ta peab kas süüdistuse lõpetama, seisatama või süüaluse kohtu alla andma. Lõpetada ja seisatada ei saa ta oma soovangu järgi, vaid selleks peab olema alati legaalne alus. Uurimismaterjalist peab ilmnema, et süütunnuseid ei ole, süüalune puudub, on surnud jne. Jälitamist lõpetades tühistab ta kõik tõkendid, mis rakendatud süüaluse suhtes. On süüalune vahistatud, tuleb teha vangilaulemale vastav korraldis tema vabastamiseks. Kautsjoni või käenduse vabastamiseks teeb prokuratuuri esindaja kohtu-uurijale vastava korralduse. Ka peab ta võtma seisukoha asitõendite suhtes, kui peatab või lõpetab jälitamise (KKS. § 296). Kui prokuratuuri esindaja soovib ajalehe kaudu otsida süüalust, kelle süüdistus seisatatud, teeb ta vastava esitise kohtule (KKS. § 297). Ka alluvust ei saa ta ise muuta, kui asi on uurimisel saanud valekäigu. Küsimuse lahendamise peab ta samuti esitama ringkonnakohtule.

Veendub aga ringkonnakohtu prokuratuuri esindaja, et uurimistoiminguga on tehtud kindlaks nii süütegu, süüalune ja vajalik hulk andmeid on kogutud

isiku süüdistamiseks, annab ta süüaluse kohtu alla. Selleks ta kirjutab süüdistusakti (KKS. § 300). Süüdistusakt peab sisaldama: 1) sündmuse kirjelduse, milles ilmnevad süütunnused, 2) süüteo kordasaatmise aja ja koha, kuivõrd need on teada, 3) süüaluse nime ja vanuse, 4) süüaluse vastu kogutud süüandmete- ja tõendite kokkuvõtte, 5) juhul, kui prokuratuuri esindajal on kahtlus, et süüalune on süüteo korda saatnud KrS. § 39 esimeses lõikes tähendatud seisukorras, ka andmed, mis põhjustavad säärase kahtluse, 6) süüaluse süüdistuse ühes äratähendusega, mis sugusele kriminaalseadusele vastavad kirjeldatud teo tunnused, 7) kohtu äramärkimise, kellele süüalune al- lub ja 8) koostamise aja ja koostaja allkirja (KKS. § 301).

Endise Vene protsessiseaduse järgi toimus süüaluse vaimse seisundi kindlaksmääramine teisiti, kui uurijal tekkis veene, et süüalune teo sooritamisel ei olnud vastutusvõimne. Säärasel korral uurija kogus andmeid süüaluse vaimse seisundi kohta ja moodustas sellest eritoimetuse, mille läiktas prokuratuuri esin- dajale. Viimane omakord esitas toimiku kohtule süüaluse vaimse seisundi kindlakstegemiseks, mis toimus arstide kolleegiumis.

Kehtiv protsessiõigus lahendab selle küsimuse

mitte eeluurimise kestel, vaid alles siis, kui uurimine on lõpetatud.

Foinitski jagab süüdistusakti: 1) kirjeldavaks osaks ja 2) prokuratuuri esindaja arvamuseks. Inglismaal jaguneb süüdistusakt: 1) sissejuhatavaks osaks, 2) asjaolude kirjelduseks ja 3) arvamuseks.

Kui kirjeldatud süüdistus läheb lahku paragrahvist, mille alla süüdistus kvalifitseeritud, siis omistatakse tähelepanu üksnes esimesele. Ei ole süü selgepiiriliselte kindlaks tehtud, tõstab prokuratuuri esindaja süüdistuse tavaliselt raskemas süüteo, sest kohus ei või üldreeglina üle minna raskemale süüle, kui see prokuratuuri esindaja poolt esitatud. Küll võib ta aga igakord üle minna kergemale. Säärane seisukoht on täiesti loogiline. Meie kohtud on ülesse ehitatud vaidekorra printsiibile, kus kohus ei tohi ise huvi tunda süütegude jälitamise vastu, vaid peab pooltega võrdselt arvestama.

Koos süüdistusaktiga esitab prokuratuuri esindaja ringkonnakohtule ka oma arvamuse alluvuse muutmise, tõkendi rakendamise või muutmise kohta. (KKS. § 303). Tõkendit ära jätta või kergendada saab prokuratuuri esindaja alati omal initsiatiivil. Raskendada või uut rakendada ta ei saa. On ju prokuratuur avaliku huvi kaitsja. Kui ta leiab, et ka ilma tõkendita saab rikutud huvi kaitstud, ei tohiks kohtul,

kui erapooletul, selle vastu midagi olla. Muidu tungiks ta teise võimu pädevusse.

Süüdistusaktile lisandab prokuratuuri esindaja kogu eeluurimistoimetuse, tunnistajate nimekirja jne., kui neid on tarvilik kohtusse kutsuda. (KKS. §§ 302, 304). Soovib prokuratuuri esindaja kohtusse kutsuda isikuid, keda pole eeluurimisel ülekuulatud, siis peab ta kohtule teatama, mida need isikud teavad. See nõue on rakendatud seepärast, et süüalusele sellest teatada (KKS. § 362).

On prokuratuuri esindaja uurimisel olnud asja lõpetanud süütunnuste puudusel, kuid hiljem soovib seda uuesti hakata jälitama, siis võib ta seda teha üksnes siis, kui nõutab Kohtukojalt loa. Loata ta seda teha ei või.

Asju, mis seisatatud või ainult kriminaaljälitamine lõpetatud, saab prokurör ülesse võtta omal soovangul (KKS. § 310).

Kui kohus on peatanud kriminaaljälitamise põhjusel, et süüalune on pärast süüteo sooritamist sattunud Krs. § 39 I mainitud seisundisse, siis säärast asja saab uuesti ülesse võtta vaid alles siis, kui prokuratuuri esindaja esitise põhjal on kaebealune kohtulikul ekspertiiasil tunnustatud vastutusvõimeliseks (KKS. § 320). Haigestub süüalune eelmainitud viisil pärast kohtuotsust, tuleb otsuse täitmine eda-

si lükata (KKS. § 688).

§ 6. Kaebed prokuratuuri esindaja tegevusele.

Süüalusel on õigus 7 päeva jooksul pärast süüdistusakti saamist esitada Kohtukojale ringkonnakohtu kaudu vaidluse süüdistusakti kohta. Selles võib süüalune vaielda vaid kolme asjaolu vastu: 1) et asjas ei leidu neid süütunnuseid, mis süüdistusaktis ettepanud, 2) et on olemas seaduslikud takistused kriminaaljälitamise algamiseks või jätkamiseks ja 3) et kohtualluvus ei ole õige (KKS. § 342). Vaidledele tuleb lisandada 20 krooni suurune kautsjon.

Foinitski arvab, et Vene protsessiõiguse järgi ei saadud kaevata kohtu alla andmise aktile eraldi apellatsioonist, vaid see osutus võimalikuks üksnes koos apellatsiooniga. +)

Samuti võidakse kaevata prokuratuuri esindaja määrustele, millega ta kas seisatas või lõpetas süüdistuse. Kaebed tulevad aadresseerida Kohtukoja nimel ja esitada prokuratuuri esindajale. Viimane saadab selle edasi Kohtukojale.

Säärane õigus on antud kannatanule põhjusel, et hinnata, kas prokuratuuri esindaja on asja lõpetades

+) Foinitski - Op.cit. lhk.397.

või seisatades käitunud legaalselt või ei, kas ta tegu oli seaduspärane või mitte.

Nii näeme, et selleski staadiumis läbib prokuratuuri tegevust legaliteedi printsiip. Prokuratuuri esindaja on avaliku korra kaitsja. Ta peab süüaluselt nõudma vaid niipalju, kui õiguskord seda ette näeb. Mingisugustest poliitilistest mõjudest ta end juhtida lasta ei või. See ristuks kehtiva prokuratuuri instituudi sättega. Legaalse käitumisega sisendab prokuratuuri esindaja lugupidamist riigivõimu korra vastu, mis on eelduseks ühiskondlikule arengule.

§ 7. Prokuratuuri osavõtt lõppmenetlust ette-
valmistavaist toimingust.

Enne lõppmenetlust tuleb kohtul sooritada rida akte. Ka nendest võtab osa prokuratuuri esindaja, avaldades asja kohta oma arvamuse. On üles tõstetud mõne kohtuniku taanduse küsimus, peab kohus enne määruse tegemist ära kuulama prokuratuuri esindaja arvamuse (KKS. § 397).

Selleski protsessistaadiumis esineb prokuratuuri esindaja seaduslikkuse kaitsjana. Määrustele, mis tehtud tema arvamuse vastu, võib edasi kaevata eri-protestide kaudu.

§ 8. Esinemine lõppmenetlusel.

Lõppmenetlusel esineb prokuratuuri esindaja poolena, omades võrdseid õigusi kohtualusega. Mõlemad võivad esitada tõendeid, anda seletusi toimingu kohta, taandada tunnistajaid, asjatundjaid, lükata ümber vastaspoole väiteid jne. (KKS. § 428). Mõlemil on õigus paluda asja juures leiduvate kirjaliste teatiste avaldamist või lubada toetuda lõppvaides neile. On prokuratuuri esindajal vajalik materjal käes süüdistuseks ja vastasel kaitseks või on kõik allikad tühjaks ammutatud, siirdub kohus lõppmenetlusele. Siin on prokuröri täielik vabadus süüdistada või mitte. Keegi teda selleks sundida ei saa. Kunagi ei saa ülemus anda käsku süüdistamiseks või loobuda sellest. Arvamust avaldades süü kohta käitub prokuratuuri esindaja ainult oma siseveene järgi ega vajatse arvestada mingisuguste käskluste või korraldustega.

Kui, näiteks, prokuratuuri esindaja on mõnes asjas süüdistuse lõpetanud, Kohtukoda aga oma määrusega siiski süüaluse kohtu alla annud, siis tuleb alati määrata uus prokuratuuri esindaja, kes selles asjas esineb.

Loobub aga prokuratuuri esindaja süüdistusest, ei katkesta see veel asja arutamist. Kohus arutab asja edasi endiselt. (KKS. § 508).

Süüdistuskõnes ei pea prokuratuuri esindaja tooma ainult neid asiolusid, mis kõnelevad süüaluse kahjuks, vaid ka neid, mis viitavad ta kasuks, kui neid peaks leiduma. Oma kõne lõpul toob prokuratuuri esindaja oma arvamuse kohtualuse süüiseloomu ja karistuse määra kohta. (KKS. § 504). Süüdistuskõnes ei tohi ta apelleerida tunnetele, vaid peab toetuma objektiivsele tõeale, s.o. õiguskorrale.

Selleski menetlusjärgus ei esine prokuratuuri esindaja süüdistajana, vaid seaduslikkuse kaitsjana. Süüdistada ta võib ikka sellevõrra, kui võrra esineb objektiivseid andmeid kaebealuse süü kohta.

III o s a.

Edasikaebamine .

§ 9. Prokuratuuri esindaja protestid mitte-
lõplikkude ja lõplikkude kohtuotsuste
peale.

Kui prokuratuuri esindaja ei ole rahul kohtuotsusega, võib ta esitada nii apellatsioonikassaatsiooniproteste.

Ringkonnakohtu mittelõplikule otsusele esi-

tab prokuratuuri esindaja apellatsiooniprotesti. (KKS. § 580). Protesti ta võib esitada ainult sääraste otsuste peale, mis ei ole kooskõlas ta arvamustega ja ainult selles osas, milles ta nõue esimeses astmes on jäetud rahuldamata. (KKS. § 583). Muidugi ka sel juhul saab prokuratuuri esindaja esitada protesti, kui II instants muudab otsuse tervelt või osaliselt, mis oli kooskõlas prokuratuuri esindaja arvamusega, kuigi tal seda avaldada ei tulnud.

Tekib küsimus, kas prokuratuuri esindaja saab esitada apellatsiooniprotesti ka kaebealuse kasuks. Kui asuda seisukohale, et prokuratuuri esindaja ei ole mitte ainult süüdistaja, vaid objektiivse tõe hindaja, legaalsuse kaitsja, peaks säärast õigust prokuratuuri esindajale omistama. Sest kui prokuratuuri esindaja veendub, et süüalust on õiguspäraselt karistatud, on tema kohus tõe jaluleseadmine.

Vene protsessualistidest Foinitski eitab säärast prokuratuuri esindaja õigust. Rida teisi, nagu Rozin, Butskovskij ja Muravjev on aga jaataval seisukohal. See seisukoht on pääsenud kehtele. Ka Vene Senat rõhutas oma otsustes korduvalt säärast prokuratuuri esindaja õigust. Tegelikult Vene prokuratuur kasutaski seda õigust.

Meil kuulub prokuratuuri esindajale õigus

edasi kaevata ka kaebealuse huvides. See õigus järgneb juba Põhiseadusest, mis lubaba kodanikke jälitada vaid seaduse alusel.

Kehtivas õiguses võib prokuratuuri esindaja kaevata nii kaebealuse kahjuks, kui ka kasuks. Otsus, mida edasi kaevatakse, peab ristuma prokuratuuri esindaja arvamusega. Säärastele otsustele, mis tema arvamusega on kooskõlas, ei saa ta esitada apellatsiooniprotesti ei kaebealuse kasuks ega kahjuks.

Prokuratuuri esindaja saab esitada proteste ka lõplikkudele kohtuotsustele, kui need ei vasta ta arvamusele. Proteste lõplikkudele otsustele ta võib esitada: 1) kui süüteo, või karistuse määramisel on ilmselt rikutud seaduse otsest mõtet või seda valesti tõlgendatud; 2) kui on rikutud kohtupidamiskorda niivõrd, et otsus ei või jääda jõusse ja 3) kui on rikutud seaduspärast alluvust või võimkonda.

Seadusriikete all tuleb mõelda mitte ainult kriminaalnormide rikkumist, vaid ka teisi, kui nad asjasse puutuvad ja otsust on mõjutanud. Rikkumisfakt võib olla toimunud väga mitmel viisil. Võidakse rakendada norm, mille dispositsioon ei ühtu süüteoga, tõlgendada valesti normi sisu nii, et see ristub ratio legisega jne. Kohtupidamiskorra rikete all tuleb peamiselt mõelda sääraste normide valesti rakendamist, mida kohus peab rakendama ex officio.

Nende kohtupidamise normide rikkumise puhul, mida rakendatakse vaid poole nõudel, loetakse rikkeks ainult siis, kui pool on seda palunud, kuid kohus jätnud palve tähele panemata.

Kõik need rikked peavad olema olulised, s.o. nad peavad olema mõjustanud kohtuotsust.

§ 10. Eriprotestide esitamine.

Prokuratuuri esindaja võib esitada eriproteste igale kohtumäärusele, mis ei ole kooskõlas tema arvamusega. Neid võib anda samuti ka süüaluse huvides, kui kohus määrusega on rikkunud seadust.

Osa proteste tuleb esitada koos apellatsiooniga, osa aga eraldi. Kui, näiteks, Kohtukoda oma määrusega on jälitamise lõpetanud, milles prokuratuuri esindaja on kirjutanud süüdistusakti, võib viimane esitada Riigikohtule eriprotesti. (KKS. § 333). Edasi on prokuratuuri esindajal õigus esitada eriproteste kohtumäärustele: 1) tõkendite määramise kohta, 2) alluvuse muutmise kohta ja 3) jälitamise lõpetamise kohta ringkonnakohtus. Need protestid esitatakse eraldi apellatsioonist. (KKS § 613).

Peale eelmainitute võib prokuratuuri esindaja esitada eriproteste igale kohtumäärusele, mis rikub seadust ja ei ole kooskõlas ta arvamusega. Üldse võib prokuratuuri esindaja kaevata erikaebekorras: 1) tõ-

kendi määramise, 2) hagi mittevastuvõtmise, 3) hagi kindlustamise, 4) allumuse muutmise, 5) kriminaal-järlitamise lõpetamise, 6) menetluse viivituse, 7) ebaõige vahistamise, 8) apellatsioon- ja kassatsiooni kaebete, samuti apellatsioon- ja kassatsiooniprotestide mittevastuvõtmise, 9) tähtaja mitte-uuendamise, 10) kohtuotsuse ebaõige täitmise jne. peale. Prokuratuur esineb seaduslikkuse kaitsjana. Seepärast võib ta erakaebeid esitada nii kohtualuse kahjuks, kui ka kasuks.

§ 11. Prokuratuuri esindaja osavõtt kriminaalasjade uuendamisest.

Kriminaalkohtupidamise sihiks on karistada isikut vastavalt ta süüle. Sageli aga osutub juhte, kus kohtuotsus ei ole suutnud seda tabada. Tekib olukordi, kus isik mõistetakse süüdi süüteos, mida üldse ei ole sooritatud, ühe süüteo eest määrab karistusi kaks kohut jne. On ilmne, et säärastel kordadel ei või kohtuotsus jääda püsima.

Kui on võimalik kohtuotsust, mis karistanud ebaõigelt isikut, tühistada edasikaebe korras, siis tuleb eeskätt seda teed kasutada. Kuid mõnikord on sääraseid ebaõiged otsused seadusjõustunud ja koguni täidetudki. Objektiivse tõe rakendamiseks tulevad sääraseid ebaõiged otsused tühistada, mida nimeta-

takse kriminaalasjade uuendamiseks.

Uuendamistaotlust võib alata karistatu ise, tema lähedased sugulased ja prokuratuur. Asja uuendamistaotlused läkitab prokuratuuri esindaja Riigikohtu Kriminaalosakonnale. (KKS. § 657). Neid on võimalik esitada vaid seadusjõustunud kohtuotsustele. Uuendamispõhjusteks on: 1) mitme isiku süüdimõistmine süüteos, kus ühe süüdimõistmine vabastaks teised, 2) süüdistamine isiku surmamiseks, kes hiljem osutub elavaks, mittetoimunud süüteos, mis hiljem selgitatakse ja üldse kohtule varem mitte teada olnud uute tõendite leidmine, mis konstateerivad süüaluse süütust, 3) dokumendi võltsitaks osutumine, millel põhines süüdimõistev otsus ja 4) kohtu sihlik ning ebaõige toiming. (KKS § 658).

Prokuratuuri esindajad on õigustatud algatama asja uuendamist nii süüdi- kui ka õigeksmõistva otsuse korral nii süüdlase kasuks, kui ka kahjuks. Süüdimõistetud sugulased saavad asja uuendusküsimust tõusetada üksnes süüdimõistva otsuse korral ja ainult süüdimõistetud kasuks. Asja uuendamine süüdimõistetud kasuks on lubatud igal ajal. Tema kahjuks aga aegumisaja vältel.

Kui taotlus on esitatud asja uuendamiseks, ei pane see ipso facto kohtuotsuse rakendamist seisma. Kui seda soovitakse, tuleb esineda eritaotlusega.

Asja uuendamise küsimuse lahendab Riigikohus samas korras, nagu kassatsioonikaebaid või proteste, kuulates ära enne otsuse tegemist prokuratuuri esindaja arvamuse. (KKS. § 661).

Riigikohus, tühistanud otsuse, saadab toimetuse tagasi kohtule alluvuse järgi. (KKS. § 662). Edaspidine asja arutamine ja edasikaebamine toimub üldistel alustel. (KKS. §§ 664, 666).

Asja uuendamismenetlust ei tohi ära segada vahetult hekorra menetlusega. Ka viimasel juhul on võimalik seadusjärgsete kohtumäärusi ja otsusi tühistada. (S. § 222 p.2). Nende vahel on oluline vahe. Asja uuendamise põhjuseks on uuestiilmnenud asjaolu, fakt. Seega põhineb see faktil. Valvekorras otsuse või määruse tühistamise ajendiks on normide rikkumine, s.o. juriidiline külg. +) Uuendamistaotlust ei tõuse- ta kohus, valvekorras otsuse tühistamist aga alati. Valveasutis kui tajub, et mõned otsused või määrused on seadusvastased, kohustub neid ex officio tühistama. Tühistamistaotlusega võib esineda muidugi ka prokuratuuri esindaja, kui talle saavad säärased asjaolud teatavaks.

Süüdimõistetule kasuks võib alati kohtuotsust tühistada. Õigeksmõistetule kasuka aga üksnes aegumisa- aja raamides.

Ex hñl. esiv. TõrL

+) Vrd. Räägo - Op.cit. lhk.384.

§ 12. Kohtuotsuste sooritamine.

Kehtiva Kriminaalseadustiku sisu järgi ei ole karistus kättemaks, nagu seda arvasid vanemad teooriad, vaid süüaluse kasvatamine ja temas antisotsiaalse meelsuse mahasurumine. Prokuratuuril on sooritusmenetlusel täita suuri ülesandeid. Ühelt poolt peab ta valvama, et süüdimõistetut ei koheldaks karmimalt, kui seadus seda nõuab. Kuid teiselt poolt peab ta valvama selle järgi, et kohtuotsusi rakendataks suure järjekindlusega, et mitte lasta kõigutada riigi autoriteeti kodanike silmis ega kahjustada avalikku huvi.

Prokuratuuri kohuseks on teha ametvõimudele vajalikke korraldusi otsuste rakendamiseks. Talle saadetakse selleks lõppvormiliste kohtuotsuste ära- kirjad. (KKS. §§ 672, 673). On süüdimõistetut seon- datud mõne avaliku asutusega, teatab prokuratuuri esindaja viibimata asutuste ülematele või juhataja- tele. Vastava leppevahekorras oleva välisriigi kodanike suhtes teatab Kohtuministrile. Kui karis- tusega seltsib riigi- või omavalitsusteenija ametist tagandamine, saadab ta vastavale ülemale ära kirja kohtuotsusest ametniku tagandamiseks. Viimane on kohustatud prokuratuuri esindaja käsul viibimata ametniku vallandama, teatades sellest prokuratuuri

esindajale. (KKS. § 678). Tekib raskusi või arusamatusi otsuse rakendamisel, tuleb sellest viibimata informeerida prokuratuuri esindajat. Igast olukorrast peab prokuratuur olema teadlik. Kui süüdimõistetud tasub osa trahvist või tasurahast ära, mis asendab karistust, tuleb sellest teatada prokuratuuri esindajale puudavas osas karistuse arvestamiseks.

Peaks tekkima otsust sooritaval asutisel tarvidus mõnes küsimuses pöörduda kohtu poole, tuleb seda teha prokuratuuri esindaja kaudu. (KKS. § 681). Sageli tuleb aga prokuratuuri esindajal endal pöörduda kohtu poole süüdimõistetud karistuse kandmise ajal. Jääb süüdimõistetud karistuse kandmise ajal vaimuhaigeks, peab prokuratuuri esindaja pöörduma ringkonnakohtu poole nõudega sooritada ekspertiis karistatu vaimse seisundi kindlaksmääramiseks. Ei ole ju mõtet pidada isikut kinni, kes pole suuteline aru saada karistuse mõttest. Ka ei avaldaks karistus säärasele mingit kasvatavat mõju.

On kohus leidnud, et süüdimõistetud ei ole normaalne ja seetõttu peatanud karistuse kandmise, ei saa prokuratuuri esindaja omal initsiatiivil karistust jätkata, kuigi leiab isiku paranenud olevat. Ta peab nõudma, et kohus teeks uue ekspertiisi. Alles siis, kui kohus on isiku tunnustanud terveks, võib prokuratuuri esindaja asuda karistuse jätkamisele.

Surmanuhtlus, nagu teisedki karistused, sooritatakse prokuratuuri korraldusel ja valvel. (KKS. § 693). On vaja surmamõistetut surmamiseks üle viia ühest vanglast teise, peab see toimuma üksnes prokuratuuri esindaja korraldusel. Peaks tekkima raskusi või arusaamatusi surmanuhtluse sooritamisel, teatab vangistusasutise direktor neist viibimata prokuratuuri esindajale ja jääb ootama uusi käsklusi ning korraldusi. (KKS. § 696). Saanud prokuratuuri esindaja korralduse surmamise kohta, teatab vangistusasutise direktor täpse aja, millal see sooritatakse. Selleks ajaks ilmub kohale ka prokuratuuri esindaja, (KKS. § 698) ja viibib otsuse täitmise juures. Surmamisruumis loeb prokuratuuri esindaja surmamõistetule ette seadusjõusse astunud kohtuotsuse, samuti armuandmispalve tagajärjeta jätmise, kui see esitatud. Selle lõpetanud küsib ta surmamõistetult, kas ta soovib, et surmanuhtlus täide saadetakse mürgitamise teel. Saanud surmamõistetult vastuse, teeb prokuratuuri esindaja vangistusasutise direktorile korralduse surmamiseks. (KKS. § 701). Pärast surmamist koostab prokuratuuri esindaja akti, millele kirjutavad alla peale tema vangistusasutise direktor, vangistusasutise arst ja prokuratuuri sekretär.

Igast täidetud otsusest teatab prokuratuuri esindaja kohtule.

Jaoskonnakohtule alluvais asjus teeb jaoskonnakohtunik korralduse otsuse sooritamiseks. Ta valvab ise selle järgi, et otsusi rakendataks seaduspäraselt. Prokuratuur jaoskonnakohtu ja ringkonnakohtu, kui teise astme, kohtuotsuste sooritamise osa ei võta. Ta võib anda vaid üldisi juhiseid politseile otsuste täitmisel.

IV o s a .

Erandid üldisest kohtukorrast.

§ 13. Prokuratuuri osavõtt jaoskonnakohtule alluvaist asjust.

Jaoskonnakohtule pädevais asjus ei ole otsest prokuratuuri osavõttu, nagu eelpool oleme käsitanud. Seal esinevad süüdistajatena peamiselt politsei ja teised haldusorganid, nagu metsaülemad, Maksudevalitsuse esindajad, tööinspektorid jne.

Prokuratuuri esindaja võib teha politseile ülesandeks tõsta mõnes asjas süüdistus jaoskonnakohtus, kaebada edasi jne. Kohtukoja prokurör võib anda politseile üldjuhiseid süütegude jälitamiseks neis piires, nagu eelpool oleme käsitanud.

Kui politsei ei ole rahul jaoskonnakohtu otsusega, võib ta esitada edasikaebe. Selle ta saadab prokuratuuri esindajale, kellest, oleneb, kas kaebus

saata edasi jaoskonnakohtule, või jätta saatmata. (KKS. § 832). Vene Senat on seletanud, et prokuratuuri esindajal on endal ka edasikaebe õigus jaoskonnakohtu otsustele, kuid kehtivas normistikus, samuti ka vene kohtupidamise seaduses otseseid sätteid selle kohta ei leidu.

Säärase õiguse omistamine prokuratuurile oleks elupärane ja loogiline. On ju prokuratuur seaduslikkuse kaitsja. Seetõttu peaks tal siingi õigus selleks olema. Tegelikult edasikaebuse õigusest suurt tulu ei oleks, sest prokuratuuri esindaja ei ole nagunii teadlik asjade seisukorrast, mis pädevad jaoskonnakohtule.

§ 14. Prokuratuuri osavõtt riigi- ja omavalitsusteenijate poolt sooritatud süütegude jälitamisest.

Kõik kaebed riigi- ja omavalitsusteenijate teenistusalaalaste süütegude kohta esitatakse prokuratuurile. (KKS. § 898). Sääraste süütegude kohta politsei juurdlust ega kohtuuri eeluurimist alata ei saa muidu, kui selle ringkonnakohtu prokuröri, kellele asi allub, või Kohtukoja prokuröri ettepanekul. (KKS. § 899).

Enne 1917.a. ei saadud ametalalisi süütegusid

muidu jälitama hakata, kui vastava ametasutise ülemuse loal, kellele asi allus. Kehtivas õiguses säärast küsundust ei ole. Otse positiivselt oli see väljendatud Eesti Vabariigi esimeses Põhiseaduses, et ametnikkude suhtes jälitamise alustamiseks ei ole vaja mingisugust luba ametasutise ülemuselt.

Kui prokuratuuri esindajal, kes kaebe saanud, tekib kahtlus, kas süütegu üldse on toimunud, võib ta koguda andmeid seisukoha võtmiseks. (KKS. § 900). Veendub prokuratuuri esindaja kaebuse alusetuses, teatab ta sellest vastavale ametnikule ja ta ülemusele. Samuti peab ta teatama igast seisukohast, mida ta võtab ette ametalalistes süütegudes. (KKS. §§ 901, 903). Kui prokuratuuri esindaja leiab, et ametnik tuleb vallandada, esineb ta vastava nõudega ametniku ülemuse ees. Viimane on kohustatud seda täitma.

Süüdistusakti kohtusse esitamisest riigi- või omavalitsusteenija kohta teatab prokuratuuri esindaja süüaluse ülemusele või järelvalveasutisele. (KKS. § 903).

§ 15. Prokuratuuri esavõtt kohtunikkude, uurijate ja prokuratuuri esindajate teenistusliikude süütegude jälitamisest.

Kõik kaebed ja teadaanded, olgu need eraisi-
kuilt, ametvõimudelt või kohtult endalt prokuratuuri
esindajate, kohtunikkude või kohtuurijate peale
esitatakse Riigikohtule. (KKS. § 904). Kui Riigi-
kohtule ei ole selge süü olemasolu, võib ta koguda
andmeid enne, kui määrab asja eeluurimisele. And-
meid ta kogub ringkonnakohtu prokuröride, ta abide
ja Kohtukoja prokuröri abide kohta - Kohtukoja pro-
kuröri kaudu. Riigikohtu prokuröri abide kohta ko-
gub andmeid - Riigikohtu prokurör. Viimase ja Koh-
tukoja prokuröri suhtes kogutakse andmeid Riigi-
kohtu liikme kaudu. (KKS. § 906).

Uurimist ringkonnakohtu prokuröride, ta abi-
de, Kohtukoja ja Riigikohtu prokuröride abide üle
toimetab Riigikohtu ettepanekul Kohtukoja liige,
Riigikohtu ja Kohtukoja prokuröri suhtes aga rii-
gikohtunik. (KKS. § 908). Eeluurimisaja jooksul
ei puudu siingi prokuratuuri valve. Seda teostab
kas Riigikohtu või Kohtukoja prokurör vastavalt
sellele, kummale kohtule asi allub. Toimetatakse
aga eeluurimist Riigikohtu prokuröri üle, teostab
järelvalvet Kohtukoja prokurör. (KKS. § 909). On

eeluurimine lõppenud, saadetakse siingi toimetus vastava prokuratuuri esindaja korraldusse. Siin enam prokuratuuri esindajal neid õigusi ei ole, mis tavaliselt. Lõpetada ja peatada ta neid asju ei saa omal initsiatiivil. Leiab ta selle olevat vajaliku, esitab ta arvamuse Riigikohtule. Ka juhul, kui ta annab süüaluse kohtu alla, esitab ta selle Riigikohtule. (KKS. § 912).

Säärane kord on rakendatud siin sellepärast, et prokuratuuri esindaja ei lakkaks süüdistamast omi kolleege. Teiselt poolt aga peaks asi enne, kui süüdistus tõstetakse, põhjalikult läbi kaaluluma. Asjatu kohtu alla andmine kõigutaks kohtu autoriteeti rahva silmis.

Nii Riigikohus, kui ka Kohtukoda neid asju arutades toimivad samadel põhimõtetel, nagu ringkonnakohtuski esimeste astme kohtuna. Prokuratuuri esavõtt on siin kohuslik. Ta evib siin samu õigusi ja kohuseid, nagu ringkonnakohtu prokurörgi esimese astme asjades.

+ +

+

Peale eelmainitu võtab prokuratuur osa mitmel viisil süütegude jälitamisest, mida meie üksikasjaliselt käsitama ei hakka.

Trükiteel sooritatud süütegude puhul võib prokuratuuri esindaja teha kohtu-uuriiale ettepaneku

trükitoote aretimiseks või arestist vabastamiseks. Vabastamisettepanekut peab täitma uurija, küll aga mitte arestimisettepanekut. Kui kohtu-uurija veendub, et ei ole vaja trükitoodet arestida, mida nõudnud prokuratuuri esindaja, jätab ta selle esialgu arestimata ja esitab lahkarvamuse lahendamiseks ringkonnakohtule. (KKS. § 893).

Prokuratuuri esindaja pädevusse kuulub ka prejuditsiaal küsimuste tõusetamine, kuigi otse-seid sätteid seaduses selle kohta ei ole. Seda seisukohta kaitses ka vene protsessualist Foinitski, kes arvab, et see ei ole mitte üksi prokuratuuri esindaja õigustus, vaid ka kohustus.

Samuti võtab prokuratuuri esindaja osa allumusi-vaiete lahendamisest.

Prokuratuuri esindaja on pädev algatama küsimust asja üleviimiseks ühest kohturingkonnast teise, kui asjaolud seda nõuavad jne. Ühe sõnaga, ta peab igal pool valvama selle järele, et kohus süütegude jälitamisel käitaks seaduse raames.

Lõpuks vaatleme prokuratuuri osavõttu kuritegijate väljaandmisest.

§ 16. Kuritegijate väljaandmine.

Ühiskondlik kord on sellest huvitatud, et kuritegevus väheneks. Selleks ta võitleb kõigi vahendi-

tega kuritegevuse mahasurumiseks.

Sageli astuvad riigid leppevahekordadesse, et kuritegijaid välja anda karistamiseks vastava maa kohtule. Tavaliselt antakse kuritegijad välja sellele kohtule karistamiseks, kus süütegu toimus. Nii saab asja objektiivsemalt ja õiglasemalt hinnata. Siin on võimalus paremini süütegu rekonstrueerida, samuti saab arvestada sotsiaalse keskusega, kus süütegu toimus.

Ka meil on loodud rida leppeid kuritegijate väljaandmiseks. Kui meil tekib tarvidus süüalust välja nõuda välisriigist, kuhu viimane on põgenenud, peab kohtu-uuriija tegema tõestatud ära kirja süüalust terjalist ja esitab selle ringkonnakohtu prokurärile. Viimane esitab selle alluvuskorras Kohtuministrile. Kohtuminister omakord läkitab selle Välisministrile, kes astub vastava riigi Välisministriga ühendusse kuritegija väljaandmiseks.

On mõni välisriik esitanud palve Välisministeeriumi kaudu Kohtuministrile, kogub viimane andmeid ringkonnakohtu prokuröri kaudu, mis vajalikud süüaluse väljaandmiseks. (KKS. § 994). Prokuratuuri esindaja kogub neid andmeid politsei kaudu.
